

- Znalec na určitý termín ohlásí svou návštěvu věznice za účelem vyšetření příslušné osoby. Věznice na tento podnět nijak nereaguje. Poté znalec do věznice přijede, někdy desítky i stovky kilometrů a je mu sděleno, že znalecké vyšetření se nemůže uskutečnit, jelikož vyšetřovaný má právě návštěvu a znalci nebylo možno to sdělit předem z důvodu GDPR. Toto se již vymyká zdravému rozumu.

Problematika ve vztahu k širší veřejnosti:

- Typicky se na znalce obrátí soukromá osoba, že potřebuje vypracovat znalecký posudek, a nejpozději ve druhé větě znalci sdělí, jaký by měl být výsledek tohoto posudku. Vůbec nechápe, o co vlastně žádá, znalec musí vysvětlit, co to posudek je, jak se liší od odborného vyjádření či lékařského nálezu, kdy jej lze napsat, co je

k vypracování posudku potřeba (kdo je zadavatelem posudku včetně jeho adresy, oficiální žádost o posudek, otázky pro znalce, údaje ze spisu aj.). Čím méně jsou žadatelé informováni, tím více jsou neodbytní, opakovaně znalce telefonicky i osobně kontaktují a mají potřebu mu podrobně problematiku popisovat, například v době, kdy znalec vyšetřuje pacienta, je na vizitě, na přednášce aj. (Oproti tomu typický telefonát policie znalci ohledně zadání posudku je jen jeden a trvá několik desítek vteřin.) Žadatelé o posudek postupně dodávají stále nové a nové materiály, kladou nové a nové otázky, takže znalec někdy nabude dojmu, že se danému případu bude muset věnovat po celý zbytek svého života a nebude úniku. Žadatelé o posudek také nejsou schopni pochopit, že znalec ve vztahu k nim není lékařem, a obracejí se na znalce se svými psychickými problémy.

Pokračování příště.

*prof. MUDr. Ladislav Hosák, Ph.D.
Psychiatrická klinika LF UK a FN Hradec Králové
Hosak@lfhk.cuni.cz*

*MUDr. Marta Holanová
Psychiatrická ambulance, Taussigova 983, Brno*

recenze

Drápal J, Jiříčka V, Raszková T (eds)

ČESKÉ VĚZEŇSTVÍ

Praha: Wolters Kluwer 2021, 456 s.

V závěru roku 2021 vydal kolektiv více než dvaceti autorů pod editorským vedením Jakuba Drápala (právník z Ústavu státu a práva AV ČR), Václava Jiříčky (hlavní psycholog Vězeňské služby ČR) a Terezy Raszkové (kriminoložka Institutu pro kriminologii a sociální prevenci) monografii, jež zatím zdaleka nejkomplexnějším způsobem podává

zprávu o stavu, potřebách a vyhlídkách českého vězeňství. Nesoustřeďuje se přitom jen na praktické přiblížení tématu pro ty, kteří potřebují vědět, jak vypadá každodenní život ve vězení, ale právě tolik prostoru věnuje i teoretickým konceptům, včetně moderních kriminologických

a penologických přístupů posledních let. Rozsah publikace se snaží pokrýt všechna důležitá témata a zároveň cílit na co nejširší odbornou veřejnost, a tak je v tomto smyslu sice nutným, avšak vcelku rozumným kompromisem. Svědčí o tom i již několikátý dotisk publikace.

Obsah knihy je nejprve zasazen do právního a filozofického rámce, včetně obsáhlého úvodního slova soudkyně Evropského soudu pro lidská práva Kateřiny Šimáčkové. Následný podrobný popis českých věznic a praktického života ve vězení je nejen čtenářsky neatraktivnější částí, ale také velmi užitečnou: kolik odborníků (právníků, psychiatrů, soudních znalců, zástupců externích organizací ad.) má ve skutečnosti jasnou představu o tom, s jakými všemi aspekty věznění se obvinění, odsouzení či chovanci za zdmi věznic potýkají?

Pro čtenáře z řad psychiatrů, psychologů a dalších pomáhajících profesí jsou mimořádně cenné kapitoly věnované charakteristikám vězněných osob, zejména pak ve vztahu ke zranitelným skupinám vězňů, dopadům věznění na prožívání či prevenci špatného zacházení. S mimořádnou otevřeností je zpracována problematika sebepoškození a sebevražedného jednání a duševní krize. Podkapitoly věnované duševním poruchám, drogově závislým či velmi nebezpečným odsouzeným jsou spíše stručnější, což je bohužel daní za univerzálnost konceptu monografie. Základní informace však poskytnou, včetně prevalence duševních poruch ve vězení.

Inspirativní může být i způsob, jakým se české vězeňství vyrovnalo a stále vyrovnává s problematikou hodnocení rizik u odsouzených. Otázka „risk assessmentu“ je – nejen v rámci reformy psychiatrické péče – čím dál aktuálnější i v psychiatrické praxi, a proto může být zajímavé sledovat, jakým způsobem monografie popisuje propojení mezi hodnocením rizik a navazujícím programem zacházení. Ten je každému odsouzenému ušit na míru nejen na základě statických rizik, jako je dosavadní historie trestné činnosti či počet odsouzení, ale především dynamických rizik, jako je osobnost, závislosti, vztahy či vzdělání, která doplňují protektivní faktory a sebehodnocení vězně. Kapitola věnovaná nástrojům hodnocení rizik zahrnuje nejen tradiční nástroje užívané ve forenzně-psychiatrické praxi (PCL-R, HCR-20, VRAG, LSI-R, SAPROF aj.), ale dává nahlédnout i do kriminologických nástrojů RA čtvrté generace (připomeňme, že první generace nástrojů se opírala o klinické vyšetření, druhá stavěla na statistických výstupech a až třetí přibližně od 90. let dokázala integrovat statická a dynamická rizika, případně další faktory). Cenný je zejména podrobný popis původního českého nástroje SARPO, užívaný od roku 2012 na desítkách tisíc odsouzených, pro který je typická případová práce se scénáři a predikce recidivy podle práce s kriminogenními riziky.

Na risk assessment přímo navazuje „odborné zacházení“, jak se ve vězeňství označuje široká skupina specifických intervencí, sahající od standardizovaných programů

přes terapeutické skupiny až po komplexní terapeutické komunity s intenzivními ročními terapeutickými programy. V knize je této oblasti věnována celá velká kapitola a nutno podotknout, že odkrývá téma, které je odborné veřejnosti mimo vězeňství téměř neznámé. Zejména soudním znalcům se zde nabízí možnost seznámit se alespoň rámcově s tím, jaké intervence v souvislosti s jakými kriminogenními riziky a za jakých podmínek mohou být v rámci vězeňské služby poskytovány, jaké intervenční a terapeutické přístupy jsou využívány a jak je celé odborné zacházení ve vězeňství vlastně efektivní.

Určitou zvláštností je pak úplně poslední kapitola knihy, v níž se editoři scházejí u jednoho stolu a formou jakéhosi dialektického rozmlouvání popouštějí uzdu svým představám a přáním o budoucím směřování vězeňství. Nejde však o naivní tlachání – naopak, v diskusi postupně formulují deset tezí, opřených o témata probraná dříve v knize, v nichž nabízejí perspektivy, možnosti a nutnosti zacházení s českými vězni. Zřejmě humanistické směřování přitom nepůsobí ani příliš naivně – spíše jemně upozorňuje na předsudky a nešvary společnosti, v níž žijeme a kterou bychom rádi považovali za vyspělejší, než ve skutečnosti je.

Ať chceme nebo ne, každý propuštěný vězeň bude jednou něčím sousedem. Kniha dává celkem jasný přehled o tom, jak to udělat, abychom se takových sousedů nemuseli jednou bát.

*prof. MUDr. Jan Vevera, Ph.D.
Psychiatrická klinika FN a LF UK v Plzni
alej Svobody 80
323 00 Plzeň
veveraj@fnplzen.cz*